

калгасных майстроўнях, куючы разам зь мільёнамі суайчыньнікаў інакшую, нечуваную на сьвеце долю. Былі *лепшае будучыні кавалямі*. І так ад *кавальства* даўнейшага адступіліся, але й шчасьця супольнага не прычкакалі. Застаюцца цяпер, пры канцы стагодзьдзя, на нашай выбоістай беларускай дарозе, дзе так няпроста стаць кавалём свайго *шчасьця*.

Каваль

Сяржук Сокалаў-Воюш

Каваль — адна з самых таямнічых, спавітых легендамі, казкамі й забабонамі асобаў. *Каваль* быў чарадзеям, чалавекам, які вырабляе з агнём і жалезам тое, што ня можа зрабіць хто заўгодна.

Магію *кавальства* адчулі бальшавікі, якія ўклалі ў рукі рабочага-малатабойца *кавальскі* молат і намовілі яго разьбіваць ланцугі рабства. „*Кавалі*“ — купалаўскі пераклад песьні „Мы кузнецы, и дух наш молод“, якая так і не загучала ў беларускім варыянце. Надта ж не стасуецца, у параўнаньні з кузняцом, вобраз *каваля*, які куды ключы шчасьця. „*Каваль*“ — яшчэ адзін пераклад Купалы, але ўжо з польскай, дзе заміж гультайскіх прымройных ключоў гаворка ідзе пра нялёгкую, але ўзьнёслую працу і стаўленьне да гультаяў.

Слова *каваль* паходзіць ад дзеяслова *каваць*, які ёсьць у славянскіх, балцкіх і нават лацінскай ды ірляндзкай мовах. *Кавальства*, *кавальня*, *кавадла*, *падкаваць*, *падкова* — словы аднаго гнязда. „Сам гартаваны, як меч на кавалдзе паходнай“ — пісаў пра Вітаўта Вялікага Мікола Гусоўскі. „*Каваль-ваявода*“ — п’еса Еўсьцігня Міровіча. „*Кавалі*“ — народны танец. Павал і Дзьмітры *Кавалёвы* — пісьменьнікі. Уладзімер *Кавальчук* — сьпявак. Міхал *Кавальчык* — рэжысэр. Аўгінья *Кавалюк* — паэтка. Віктар *Каваленка* — прэзаік. Соф’я *Кавалеўская* — фальклярыстка, а ейная аднайменьніца — першая ў сьвеце жанчына-прафэсар. Уладзімер *Кавалёнак* — касманаўт. Сяргей *Кавалёў* — праваабаронца. Сьпіс можна доўжыць да бясконцасьці.

У сярэдзіне 80-ых *кавальства* як аднаасобная праца пачало адраджацца. Новы *каваль* — перадусім мастак, які ня толькі і падкову зробіць, і каня падкуе...

Кавярня

Алег Дзярновіч

Гэтае месца заўжды лёгка пазнаць. Водар *кавы*, нягучная гамонка, ніхто нікуды не сыпшаецца.

У XX стагодзьдзі *кавярні* станавіліся легендамі культураў. У першай палове стагодзьдзя ў парыскай „Ратондзе“ стала зьбіраліся вядомыя літаратары, у віленскім „Чырвоным Штралі“ рэгулярна сыходзіліся нашаніўцы. Праская „Славія“ ў 60–70-х гадох была слынным дысыдэнцкім асяродкам.

У Беларусі ўсё ж бракавала традыцыяў *кавярняў*. Іх папросту было замаля. Але беларускі горад прагнуў *кавярняў* як асяродкаў іншай рэальнасьці. У Менску на працягу 70–80-х андэграўнд ды вальнадумцы абіралі для сустрэчаў не заўжды самыя шыкоўныя *кавярні*, галоўнае, каб больш-менш хапала

месца. Для многіх менчукоў нешта значаць такія назовы, як „Рамонак“, „Хвілінка“, „Сьвіцязьнянка“, „Траецкае“, „На Паддашку“. Гэтыя назвы асацыююцца з добрай *кавай*, пераважна па-турэцку, павольнай дыскусіяй, тварамі сяброў. *Кавярні* былі тэрыторыяй свабоды, таму яны трапляюць у лік найважнейшых мясцінаў сучаснага беларускага гораду.

„Кафэ“, у адрозьненьне ад *кавярняў*, вельмі неканкрэтны тэрмін. Так маглі называць і рэстаран, і хуткую ядальню, і нешта падобнае да ўласна *кавярні*. Беларусы акультурваюць свае гарады ў тым ліку і праз *кавярні* — праз слова і зьяву. Цяпер беларускія *кавярні* часам выступаюць пад сваім уласным іменем, на іхных шыльдах так і напісана — „*Кавярня*“.

Кажух

Рыгор Барадулін

Кажух — абавязковая зімовая апранаха гаспадара. Прыказка заўважае: „*Чалавек відаць зімой без кажуха, а летам без кароўкі*“. У гаспадарцы вяліся авечкі — на *кажух* і валёнкі, на вязёнку і рукавіцы. *Кажух* — з даўгімі крысьсямі, *кажушок* карацейшы. *Кажэрка*, *кажара*, вытворнае *кажушына*.

Кажух — сымбаль багацьця й дастатку. Пажаданьне: „Каб табе было багата і касмата“. Праз крысо *кажуха* віталі, віншавалі. Каб вялося багацьце, казалі: „*Рунь кажухом*“.

Кажухі з плячэй у гаспадароў здзіралі для Чырвонай арміі камісары: як некалі ў скуранках, зімой хадзілі ў *кажухах*. Партызаны асабліва ласяы былі да чужых *кажухоў*, сярод партызанскіх падзьвігаў быў і такі ў прыватнасьці. Акружылі ў нядзелю касьцёл у Глыбокім і ўсіх, хто выходзіў у *кажухах*, разьдзявалі. І валёнкі здзіралі ў дадатак.

Скамарохі і калядоўнікі не абыходзіліся бяз вывернутых поўсьцю наверх *кажухоў*. Адзін час пры камуністых *кажухі* выцесьнілі баўгарскія дублёнкі, разам з пыжыкавай шапкай — уніформай партапаратчыкаў. А пасля *кажухоў* ня стала, мо й авечак ліквідавалі як клясу.

„...*Кажух прамаўляў да сьвечкі: выйшлі мы ўсе з авечкі*“.

Калготкі

Вольга Караткевіч

Калготы — ценькія ці грубыя, эlegantна ці неахайна нацягнутыя на нагу, празрыстыя ці матавыя штонікі, са шляхетным бляскам ад дарагога валакна лайкры ці танным адценьнем паліэстэру...

Калготы, а таксама іх колькасьць на душу жаночага насельніцтва, былі і застаюцца паказьнікам дабрабыту беларускай жанчыны, а значыць, краіны.. Слова „*калготы*“ прыйшло ў беларускую мову з захаду, у чэскай мове „*kalhoty*“ значаць проста „нагавіцы“. У чэскую — з італійскай, дзе слова „*caliggotte*“ абазначала цесьненькія шкарпэткі.

Да нас *калготы* прыйшлі ў эпоху Адраджэньня, разам з паўднёвай і заходняй модаю.

За савецкім часам добрыя жаночыя *калготкі* італійскага ці нямецкага паходжаньня каштавалі каля пяціх рублёў за штуку. Як вынік, школьніцы са-